

ההבטחה האלוהית חסרת תוקף. הציונות לא צריכה אותה.

"הארץ" שאול אריאלי. 18 באוקטובר 2017

"בתנ"ך כתוב שאלוהים הבטיח לעם ישראל את ארץ ישראל", מושמעת לעתים קרובות הטענה על ידי שרים וח"כים. "לא צריך יותר מזה", הם חוזרים ומסכמים. ובמלותיו של הרב גורן: "אין בכוח שום חוק לאומי או בינלאומי לשנות מעמדנו, זכויותינו... דינם של אזורים אלו, לפי דין תורה, כארץ ישראל תחת שלטון יהודי לכל דבר ויש על כולה ריבונות, קניין ובעלות יהודית".

תהליכי ההדתה הפושים בכל תחומי חיינו אינם פוסחים על תולדות הציונות ואף מעניקים לנרטיב הציוני תשומת לב מרובה. המאמץ המושקע על ידי שרים בממשלת ישראל במחיקת ההיסטוריה הקנונית של הקמת מדינת ישראל הוא רב, ובכוונתם להחליף את התוקף הבינלאומי לזכותו של העם היהודי למדינה בארצו, בצידוקים דתיים ומשיחיים השוללים כל פשרה.

ראשית, זהו ניסיון להאחדה של הזכות והתוקף לקיומה של מדינת הלאום היהודי בארץ ישראל עם עצם האמונה הדתית. קרי, אם אינך מאמין בהבטחה האלוהית את ארץ ישראל לעם ישראל, הרי שאין ביכולתך להצדיק את קיומה של מדינת ישראל. ולא היא. קיומו של הלאום היהודי אינו מחייב אמונה באלוהים, ומימושה של הגדרה העצמית של העם היהודי במולדתו אינו זקוק להבטחה אלוהית. שנית, האחדה זו, שוללת כל תפיסה של פשרה לנוכח המציאות הקיימת משום שלעמדתם, כל ויתור מדעת (על שטחים בארץ ישראל) מהווה כפירה במזיד בקדושת הארץ ובברית בין הבתרים. קרי, ויתור על שטחים לא יכול להתבצע על ידי מי שמאמין בהבטחה האלוהית.

הבורות ביחס לתולדות הציונות, ההולכת ומורחבת באופן מכוון בקרב תלמידי מערכת החינוך בפרט ובציבור הישראלי בכלל, מעניקה כר נוח לפעולתם של אלו החותרים להדתה, ולהפיכתו של הסכסוך הלאומי לסכסוך דתי. אך בכך, בהישענם על טיעונים אמוניים חסרי כל תוקף מדיני ומשפטי במאות ה-20 וה-21, הם מערערים את יסודותיו האיתנים והמוצקים של הנרטיב הציוני, המקובלים על הקהילה הבינלאומית כבר מאה שלמה.

סיפור תקומתה של מדינת ישראל הוא סיפור דחיקת הקודש והמשיחיות מפני החול והמדע ביחס לנשיאה באחריות לגורלנו. "האמונה מאחדת אותנו – המדע משחרר אותנו", כתב הרצל בספרו "מדינת היהודים". הקונגרס הציוני הראשון השכיל לקבוע בהחלטתו המסכמת ב-1897, כי הקמתה של מדינה לעם היהודי בארץ ישראל תתבסס על הכרה ולגיטימציה משפטית ומדינית מהקהילה הבינלאומית, על בסיס המקובל והמוכר באותה עת. להלכה ולמעשה זכתה השאיפה הציונית הזו לתוקף מדיני-משפטי, היסטורי, מעשי-שווייני ומוסרי מהקהילה הבינלאומית.

ראשון, התוקף המדיני-משפטי, הבנוי משלושה רבדים. הרובד הראשון הוא הצהרת בלפור שניתנה על ידי בריטניה, המעצמה שכבשה את ארץ ישראל במלחמת העולם הראשונה. תוקפה נשען על "העיקרון האימפריאלי", שהיווה את לבו של המנהג הבינלאומי עד תחילת המאה ה-20. גם אש"ף היה מודע לתוקפה של ההצהרה, כפי שכתב ב-1979 אדוארד סעיד, חבר הוועד הפועל: "חשיבותה של ההצהרה נעוצה בראש ובראשונה בעובדת היותה הבסיס החוקי לתביעתה של הציונות את פלסטין".

הרובד השני הוא החלטת המעצמות המנצחות בוועידת סן רמו, באפריל 1920, על הענקת מנדטים לבריטניה וצרפת על השטחים שנכבשו במזרח התיכון, ובכלל זה פלשתינה, בה תמומש הצהרת

בלפור. מעצמות אלו הכירו בתוקפה של השאיפה הציונית כפי שהצהיר נציג משרד החוץ הצרפתי, ז'יל קומבו, ביוני 1917: "יהיה זה אך מן הצדק והפיצוי לתמוך, בעזרת המעצמות, בהחייאתו של הלאום היהודי על אותה ארץ ממנה גורש לפני מאות בשנים. ממשלת צרפת, (...) אין לה אלא לתמוך בניצחונכם". וכפי שהצהיר מאוחר יותר, ב-1919, הנשיא האמריקאי וודרו וילסון: "שוכנעתי כי בעלות הברית, בהסכמה מלאה של ממשלתנו ועמנו שלנו, מסכימות כי בפלשתינה יונחו היסודות לקהילה יהודית".

תוקפה של החלטת המעצמות נשען על עקרון ההגדרה העצמית, שהגה וילסון, ואומץ על ידי חבר הלאומים, שהוקם בינואר 1920 בעקבות ועידת השלום בוורסאי. בסעיף 22 לאמנתו נקבע, שעמים שלא בשלו לעצמאות יהיו בשלב הראשון נתונים לשליטתם של עמים מפותחים יותר, שיכינו אותם בהדרגה לעצמאות, על מנת שיעבירו אליהם את השלטון בסופו של דבר.

הרובד השלישי הוא הכרתה ותמיכתה של הקהילה הבינלאומית. ראשית, אישורו פה אחד (כולל איראן) של חבר הלאומים ב-1922, את כתב המנדט על פלשתינה שניתן לבריטניה, ושם הוטל על הבריטים "ליצור בארץ תנאים פוליטיים, מנהליים וכלכליים, אשר יבטיחו את הקמת הבית הלאומי היהודי". שנית, החלטת החלוקה ב-29 בנובמבר 1947, שקבעה מועד ברור לסיומו של המנדט ולכינונה של מדינה יהודית עצמאית ב-55% משטחה של פלשתינה-א".

התוקף השני לו זכתה השאיפה הציונית ניתן לקשר ולרציפות ההיסטוריים של העם היהודי ומולדתו. חבר הלאומים דחה את טענת הערבים (וגם של חלק מהיהודים) כי היהדות הינה דת ולא לאום ולכן מאמיניה אינם זכאים להגדרה עצמית, ואת הטענה כי אין קשר בין יהודי המאה ה-19 לארץ ישראל, כפי שלימים נכתב בסעיף 20 של האמנה הפלסטינית: "הצהרת בלפור, נוסח המנדט ומה שנבע מהם ייחשבו בטלים. הטענות בדבר הקשר ההיסטורי או הרוחני של היהודים לפלסטין אינן עולות בקנה אחד עם אמיתות ההיסטוריה, או עם מרכיבי המדינה במשמעותם האמיתית. היהדות כדת שמימית אינה לאומיות בעלת קיום עצמי, וכמו כן היהודים אינם עם אחד, בעל אישיות עצמית, אלא הם אזרחים במדינות שהם שייכים להן".

וינסטון צ'רצ'יל, שר המלחמה הבריטי, כתב על כך כבר ב-1919: "זה צודק לחלוטין, שהיהודים הפזורים בעולם כולו, יהיה להם מרכז לאומי ובית לאומי, שבו יוכלו להתאחד. והיכן יכול הדבר להיות אם לא בארץ ישראל, שאליה הם קשורים למעלה מ-3,000 שנה בקשרים כה עמוקים וקרובים?". בהמשך, בכתב המנדט, 1922, נקבע באופן ברור ובתמיכת כל המדינות החברות, כי "ניתנה בזאת הכרה לקשר ההיסטורי של העם היהודי עם פלשתינה, וזכותו לכינון מחדש של ביתו הלאומי בארץ זו".

התוקף שלישי הוא הצידוק המעשי-שוויוני לשאיפה הציונית. שר החוץ בלפור ראה בפתרון הבעיה היהודית צורך השעה שנענה בחלוקה צודקת. בתזכיר שכתב באוגוסט 1919 הדגיש כי "הציונות צודקת או לא צודקת, רעה או טובה, היא יונקת ממסורת של דורות, מצרכים בהווה ומתקוות לעתיד". לכן הוא רואה את ההקצאה של שבריר מהשטחים הערביים שנכבשו על ידם לעם היהודי כצודקת, וכותב ביולי 1920: "עד כמה שהדבר נוגע לערבים, אני מקווה שהם יזכרו שאנחנו הקמנו מדינה ערבית עצמאית בחיג'אז, (...) שאנחנו שואפים לסלול במסופוטמיה את הדרך לעתידה של מדינה ערבית עצמאית, וכך, כשיזכרו את כל זה, לא תהיה עינם צרה לגבי רצועה צרה (מבחינה גיאוגרפית

אין זה יותר מכך, תהיה אשר תהיה מבחינה היסטורית) בתוך השטחים הערביים, שתינתן לעם שנפרד מעליה מאות בשנים".

התוקף רביעי - הצידוק המוסרי. אמנון רובינשטיין ואלכסנדר יעקובסון עומדים על כך בספרם "ישראל ומשפחת העמים" בכותבם: "בעוד שעצם השאיפה היהודית לעצמאות לאומית לא היתה שונה במהותה מהשאיפות הלאומיות של עמים אחרים, הדרך שבה מימש העם היהודי את זכותו להגדרה עצמית אכן היתה חריגה - משום שהטרגדיה היהודית היתה חריגה. האם בשל כך פוחתת ההצדקה המוסרית למימוש זכות זו במקרה של העם היהודי?".

עצם תפיסתה המוסרית של הקהילה הבינלאומית את הבעיה היהודית היתה שלא יהיה זה מוסרי ל"העניש את העם היהודי פעמיים". פעם אחת בכך שגלה מעל ארצו בכוח ונשללו ממנו כל זכויותיו, לרבות לשוב לארצו וליצור בה רוב ניכר, לפיכך אין זה מוסרי להענישו פעם נוספת ולשלול ממנו את זכותו הטבעית כעם להגדרה עצמית במולדתו, ארץ ישראל.

יש להדגיש כי התוקף הנרחב והמוצק לתביעה הציונית אינו מבטל את התוקף של השאיפה הפלסטינית או ההיפך, כפי שנתן אלתרמן טען בפברואר 1970: "מרגע שאנו מודים בקיומה של פיקציה לאומית פלסטינית, מאותה רגע נעשית הציונות כולה עניין של גזילת מולדת מידו של עם קיים, ובמידה שאנו מסייעים כיום להשתרשותה של תודעה זו בעולם ובהכרתנו פנימה, אנו מערערים את יסודה ההיסטורי, האנושי של הציונות ומושיבים אותה על כידוניו בלבד".

אלתרמן טעה. סכסוכים עמוקים וארוכים, כמו טרגדיות, אינם נוצרים ממאבק בין טוב לרע או בין צודק לטועה. בסכסוך הישראלי-פלסטיני השאיפות הלאומיות מנוגדות אמנם, אך הן בעלות תוקף כל אחת. אין זה בהכרח סכסוך של "משחק סכום אפס". פשרה בדמות חלוקה מוסכמת תהפוך אותו למצב של "ניצחון-ניצחון", אפילו אם תתבסס בתחילתה על אינטרסים בלבד ורק בהמשך על פיוס.

כמו כן, גם אמונה בהבטחה האלוהית אינה מחייבת שלילת פשרה למען ערכים אחרים, כפי שהציג השבוע יו"ר עבודה, אבי גבאי. הוא אמנם נשבה בטענה הדתית חסרת התוקף הבינלאומי ואמר: "אני מאמין בצדקת קיומו כאן. אני מאמין בכך שכל ארץ ישראל שלנו, הרי אלוהים הבטיח לאברהם את כל ארץ ישראל", אך המשיך וקבע "אבל אני מאמין גם שמאחר ויש 4.5 מיליון ערבים אז אנחנו צריכים להתפשר על מנת ליצור מצב שבו אנחנו חיים במדינה שלנו עם רוב יהודי, והם חיים במדינה משל עצמם".

נוכחנו, שהנרטיב הציוני והתביעה הציונית למדינה לעם היהודי בארץ ישראל נשענים על תוקף רב ממדי. מדינת ישראל בקווי 1967 הנהנית לחלוטין מתוקף זה, מחויבת בכבודן של החלטות הקהילה הבינלאומית גם ביחס להקמתה של מדינה הפלסטינית עצמאית לצדה. על מערכותיה הרשמיות להימנע משימוש בסיפור התנ"כי בגרסתם של במאי הבית היהודי וחבריהם בליכוד, המבוסס על "ההבטחה האלוהית" חסרת התוקף במערכת היחסים הבינלאומית הנהוגה, ולהשאירו לכל היותר לחוג התנ"ך של ראש הממשלה. מן הראוי שמשד החינוך ידאג ללמד את מורי ותלמידי ישראל את התוקף הקיים והמקובל, שמשד החוץ ידאג לצייד בו את נציגיו ושהסוכנות היהודית תכשיר את שליחיה לדקלמו בחו"ל. יותר מזה אנחנו לא צריכים.